

HVORDAN KAN VI PÅ TVÆRS AF POLITISKE OMRÅDER MINDSKE SOCIAL ULIGHED I SUNDHED?

Vigtige perspektiver fra
forskning i
folkesundhed

Alliancen mod social ulighed i sundhed
Afslutningskonference den 10. januar 2024

Finn Diderichsen, Professor emeritus, dr.med. Afd. for Socialmedicin, Københavns Universitet

Anna Paldam Folker, Professor, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet

Er det mangel på forskning og viden?

Er det mangel på samarbejde?

**Er det, et vildt og ustyrligt problem,
som unddrager sig rationel analyse?**

Målkonflikter står i vejen for effektive indsatser til at mindske social ulighed i sundhed på tværs af politikområder

Børns opvækstvilkår, sundhedsskadeligt forbrug, mødet med sundhedsvæsenet

Kan ulighed i sundhed
udryddes?

Vi har i årevis talt om
at mindske social
ulighed i sundhed,
men den er stadig
stigende – nytter det
noget?

Bambra C. (2021). **Levelling up: Global examples of reducing health inequalities.** *Scand J Public Health* 50(7):908-913.

Børns opvækstvilkår

Rod, N.H. et al. (2020). **Trajectories of childhood adversity and mortality in early adulthood: a population-based cohort study**, *The Lancet*, 396;10249:489-497.

Hoffmann R. (ed) (2023). **Handbook of Health Inequalities Across the Life Course**, Edward Elgar Publishing Limited. London.

Elsenburg, L.K., et al. **Mediation of the parental education gradient in early adult mortality by childhood adversity: a population-based cohort study of more than 1 million children.** *The Lancet Public Health* 7.2 (2022): e146-e155.

Ydelseskommissionen (2021). **Samlede anbefalinger til et nyt ydelsessystem.** København.

Reformkommissionen (2023). **Nye reformveje 3.** København.

Mindre børnefattigdom **vs.** økonomiske incitamerter til beskæftigelse

- Det mindsker social ulighed i risiko for sygdom og tidlig død at give udsatte børn en bedre start ved at reducere fattigdom og afledt økonomisk og psykologisk stress i børnefamilier
- Kan komme i konflikt med ide om at lave ydelser giver økonomiske incitamerter til at tage lavt betalte job, og dermed mål om at øge arbejdsudbuddet

Sundhedsskadeligt forbrug

A photograph of a shopping cart in a grocery store aisle. The cart is in the foreground, with a green handle and a silver metal frame. The background is filled with shelves of various products, including boxes and bags, all slightly out of focus. The lighting is bright, typical of a supermarket.

Jensen H.R., et al. (2023). **Trends in social inequality in mortality in Denmark 1995–2019: the contribution of smoking- and alcohol-related deaths.** *J Epidemiol Community Health.*

Kraft P. et al. (2021). **Explaining socioeconomic disparities in health behaviours: A review of biopsychological pathways involving stress and inflammation.** *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 127:689-708.

Beskytte befolkningens sundhed **vs.** industriens frihed til at skabe efterspørgsel på usunde produkter

- Det mindsker social ulighed i dødelighed at begrænse forbrug af sundhedsskadelige produkter via aldersgrænser og afgifter, og at regulere industriens mulighed for markedsføring og påvirkning af efterspørgsel
- Kan komme i konflikt med ønske om at give gode betingelser til industrien for økonomisk vækst via frihed til at udvikle, markedsføre og skabe efterspørgsel på usunde produkter

Gilmore A.B., et al. (2023). **Defining and conceptualising the commercial determinants of health.** *The Lancet* 401(10383):1194-1213.

Parker, L.A., et al. (2019). **Promoting population health with public-private partnerships: Where's the evidence?** *BMC Public Health* 19.1: 1-8.

Mødet med sundhedsvæsenet

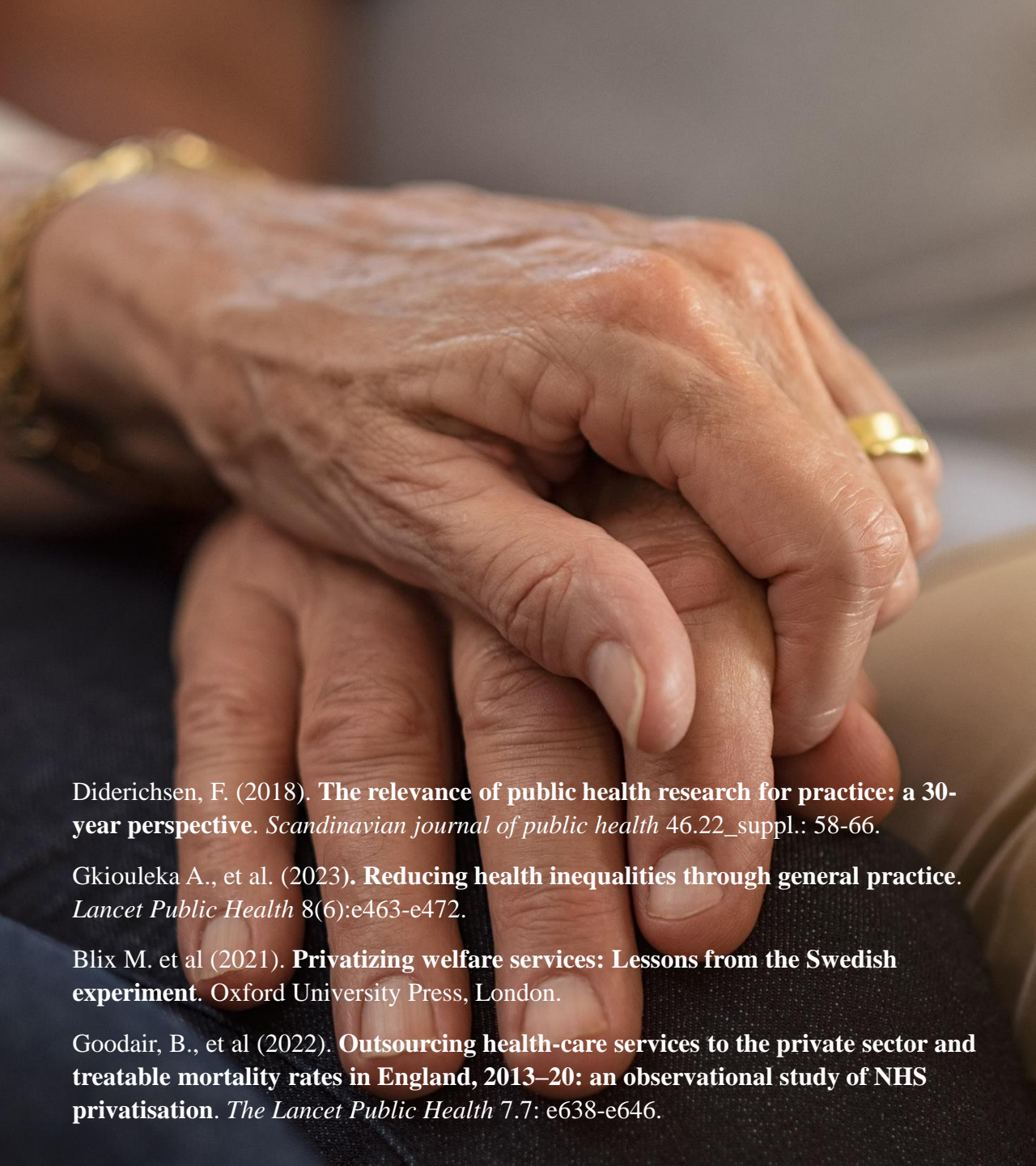
Bihrmann, K., et al. (2023). **Social og geografisk ulighed i sundhedsydelse: Analyse af behov for, adgang til og brug af ydelser i det primære sundhedsvæsen.** Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed.

Dalton S.O., et al. (2019). **Socioeconomic inequality in cancer survival – changes over time.** *Acta Oncologica* 58(5):737-744

Petersen, M.B. et al. (2021). **Transparent communication about negative features of COVID-19 vaccines decreases acceptance but increases trust.** *Proceedings of the National Academy of Sciences* 118.29: e2024597118.

Aaby, A. et al. (2022). **Sundhedskompetence i det danske sundhedsvæsen. En vej til mere lighed.** Sundhedsstyrelsen.

Organisere sundhedsvæsenet efter befolkningsansvar og behov **vs.** efter sektoransvar og efterspørgsel

- Befolkningsansvar kan mindske social ulighed i sygdomsforløb og dødelighed:
  - Fælles ansvar for et befolkningsområde
  - Planlægning efter lokale behov baseret på data
  - Ressourcer efter behov
  - Nærhed og tilgængelighed
  - Fagfolk der kan lytte, forstå og inddrage
- Er i konflikt med sektoransvar med sektorer adskilt af forskellig lovgivning, økonomi, ledelse og fagkulturer
- Kan komme i konflikt med øget privatisering og styring pba. efterspørgsel

Diderichsen, F. (2018). **The relevance of public health research for practice: a 30-year perspective.** *Scandinavian journal of public health* 46.22_suppl.: 58-66.

Gkiouleka A., et al. (2023). **Reducing health inequalities through general practice.** *Lancet Public Health* 8(6):e463-e472.

Blix M. et al (2021). **Privatizing welfare services: Lessons from the Swedish experiment.** Oxford University Press, London.

Goodair, B., et al (2022). **Outsourcing health-care services to the private sector and treatable mortality rates in England, 2013–20: an observational study of NHS privatisation.** *The Lancet Public Health* 7.7: e638-e646.

TAK

Ulighed i sundhed
afføder lige nu
ulighed i
sundhedsvæsen

-
men det kunne være
anderledes

100124

Anders Beich

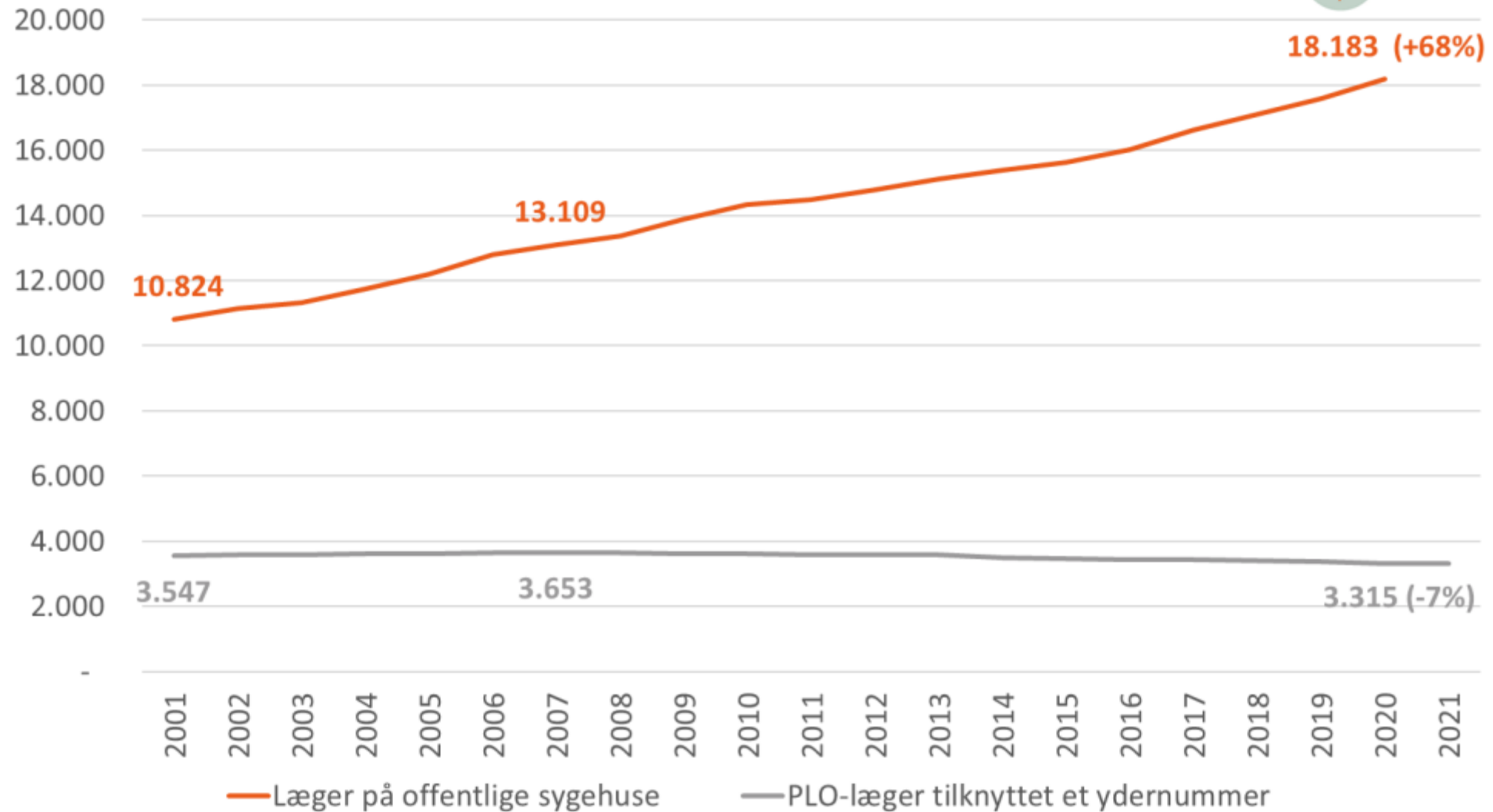
Praktiserende læge,

Nysted Lægehus

Læger på offentlige sygehuse og i almen praksis

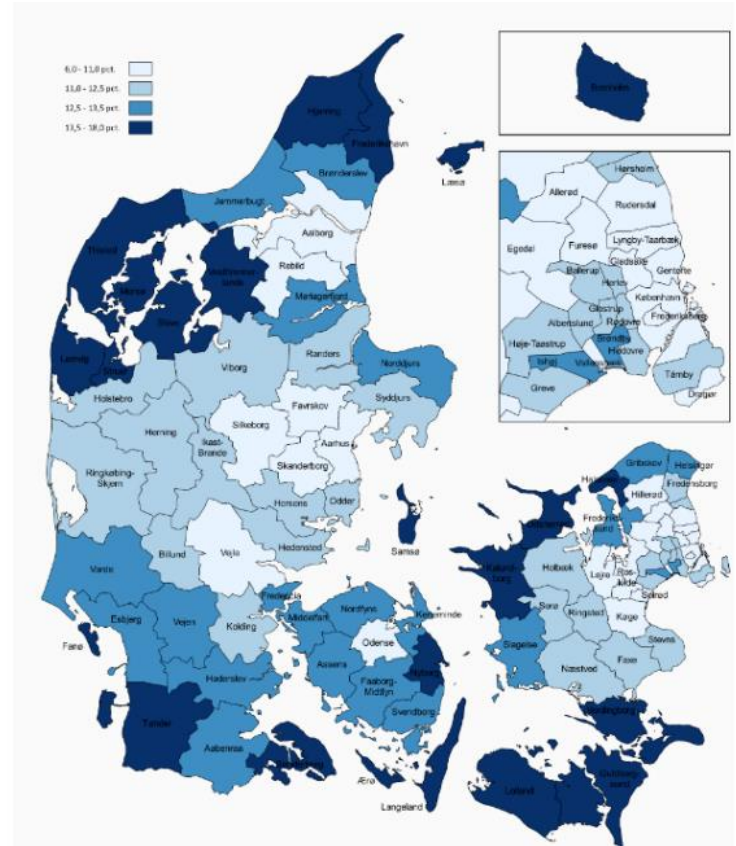
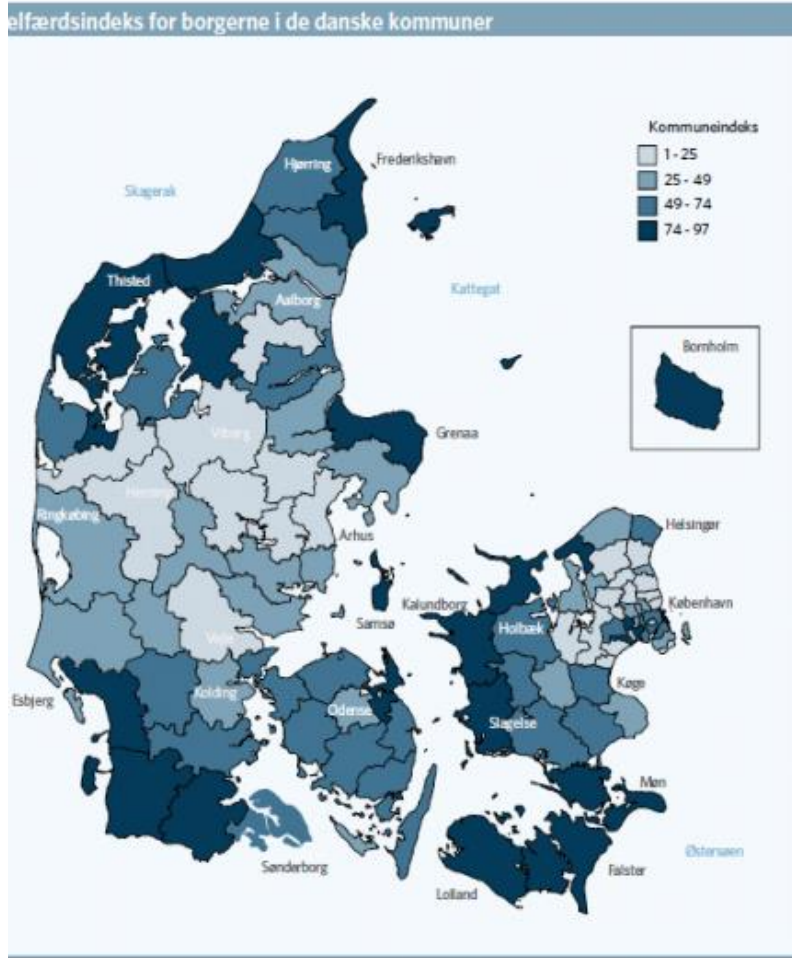

Kilde: e-sundhed og Lægeforeningens medlemsregister. Note: I data for PLO-læger indgår også ansatte læger samt vikarer, som er medlem af PLO. I tallene indgår ikke ansatte læger, som ikke er medlem af PLO.

Ulighed avler ulighed

AE-Rådet 2019

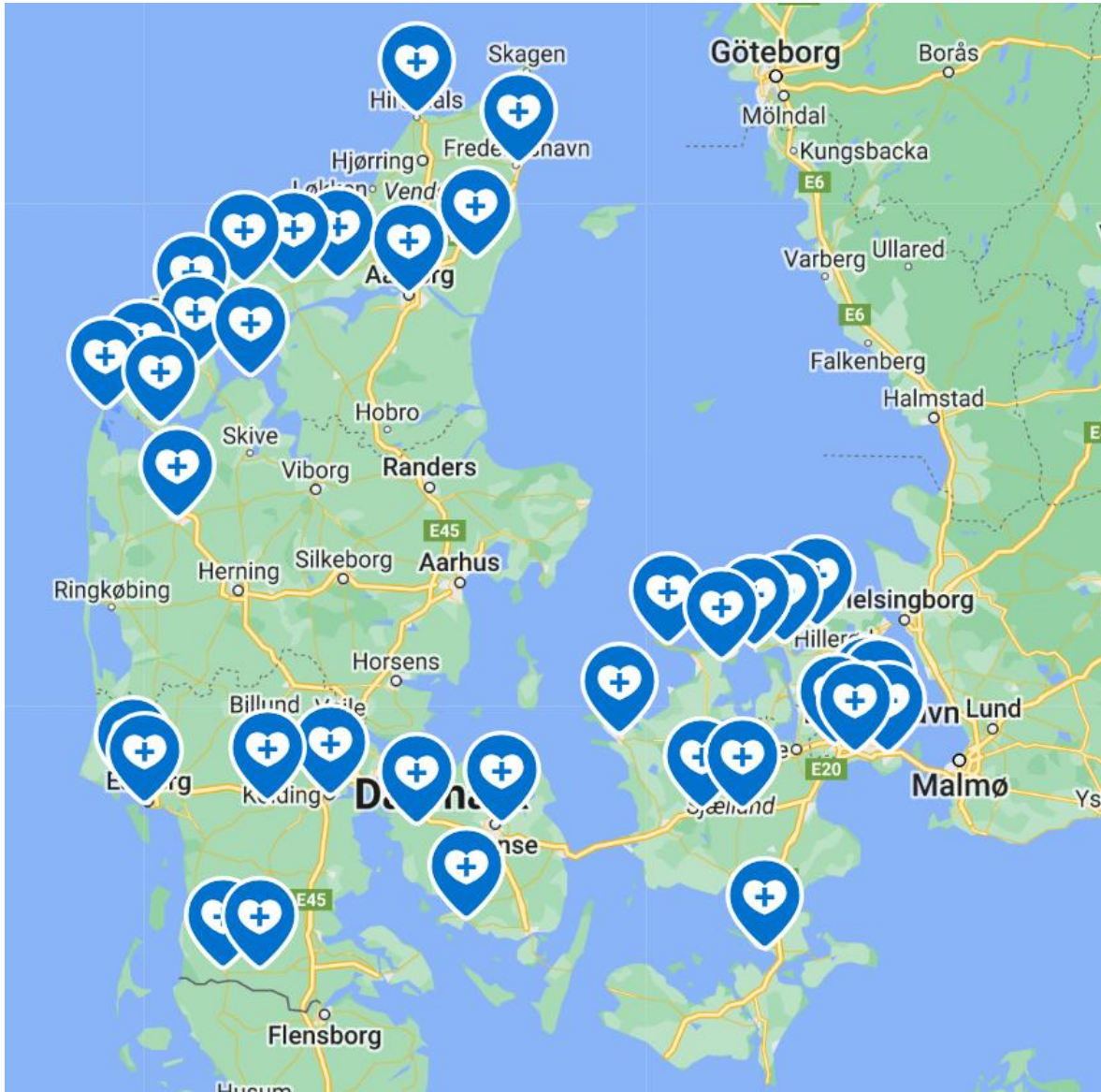

Andel af befolkningen med mindst én kronisk sygdom ud af 6 sygdomme

Lægedækningstruede områder, LF

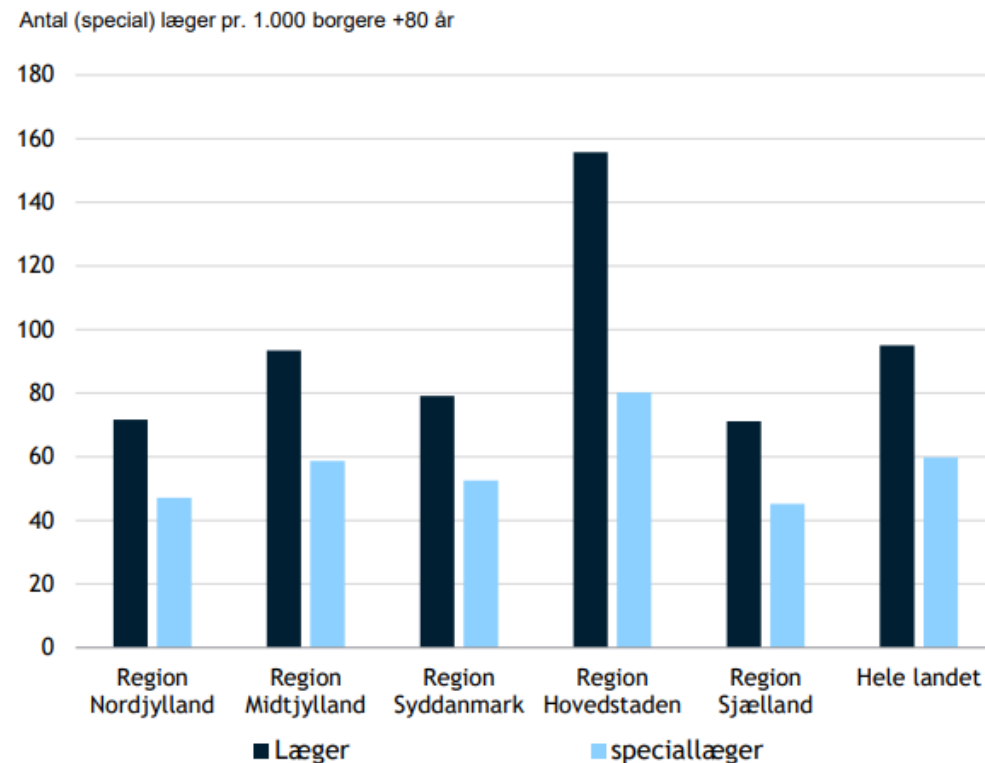

Geografisk ulighed i sundhed vokser

- Det har længe været en politisk prioritet at gøre op med den geografiske ulighed i sundhed.
- Alligevel er det ikke lykkedes få ressourcerne ud der, hvor de mest syge er.
- Målt på antallet af læger- og speciallæger pr. +80-årige er geografiske ulighed mellem regionerne betydelig.
- Der er næsten dobbelt så mange læger i Region Hovedstaden som i Region Sjælland.

Regional fordeling af (special)læger pr. 1.000 +80-årige, 2019

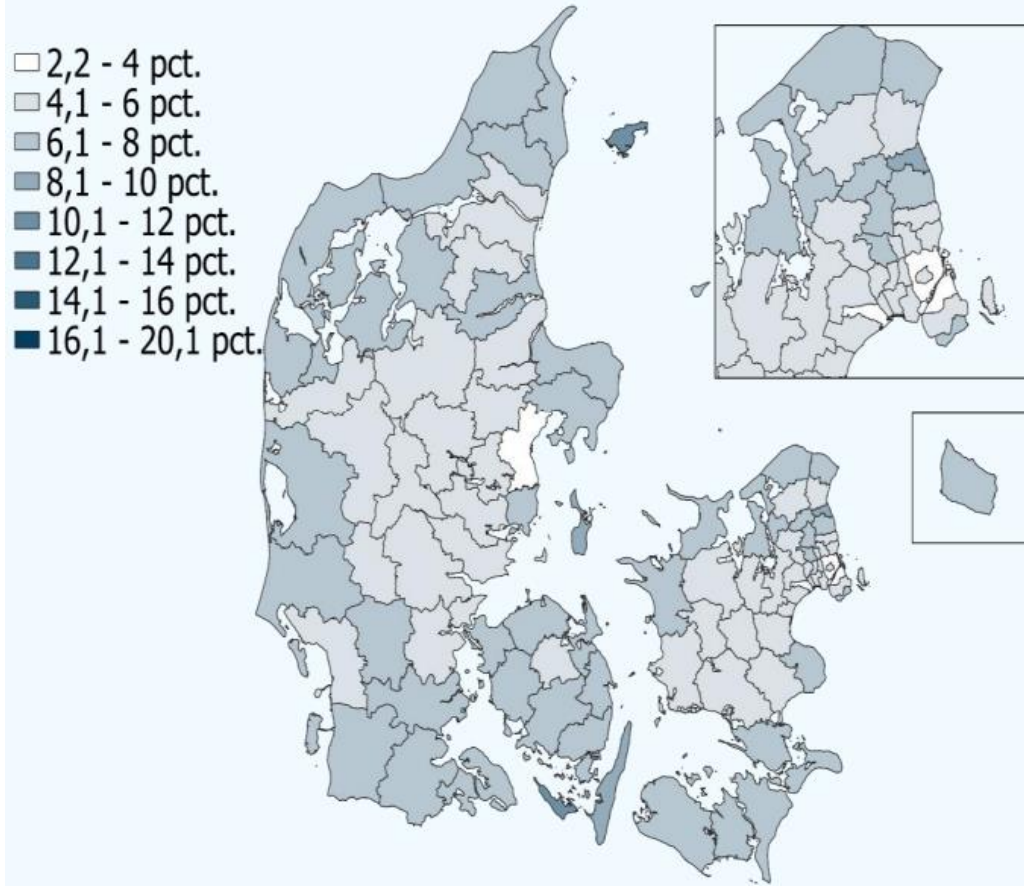

Kilde: Speciallæge i almen medicin (VIVE, 2023)

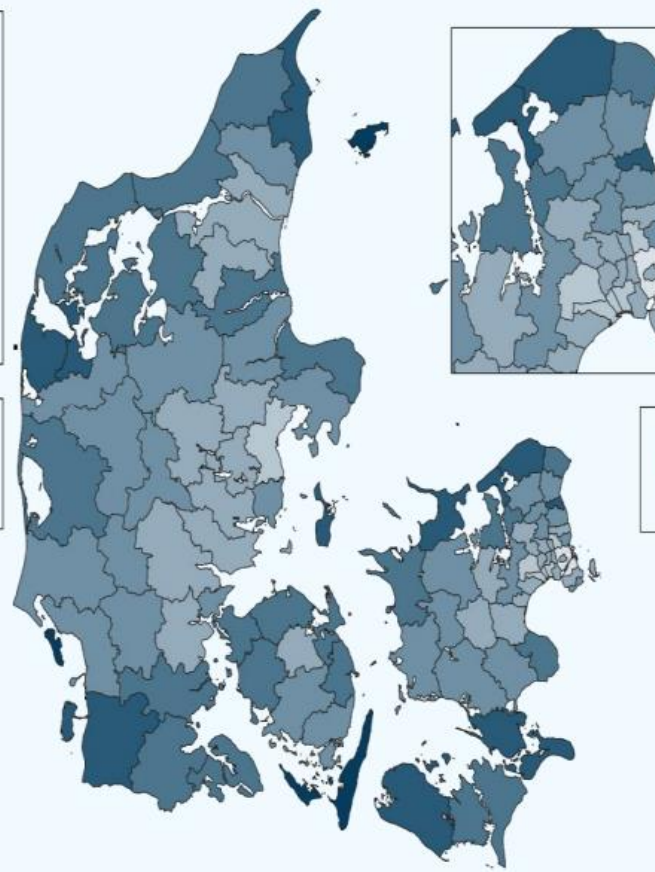

Stigning i +80 årige – variation på tværs af landet

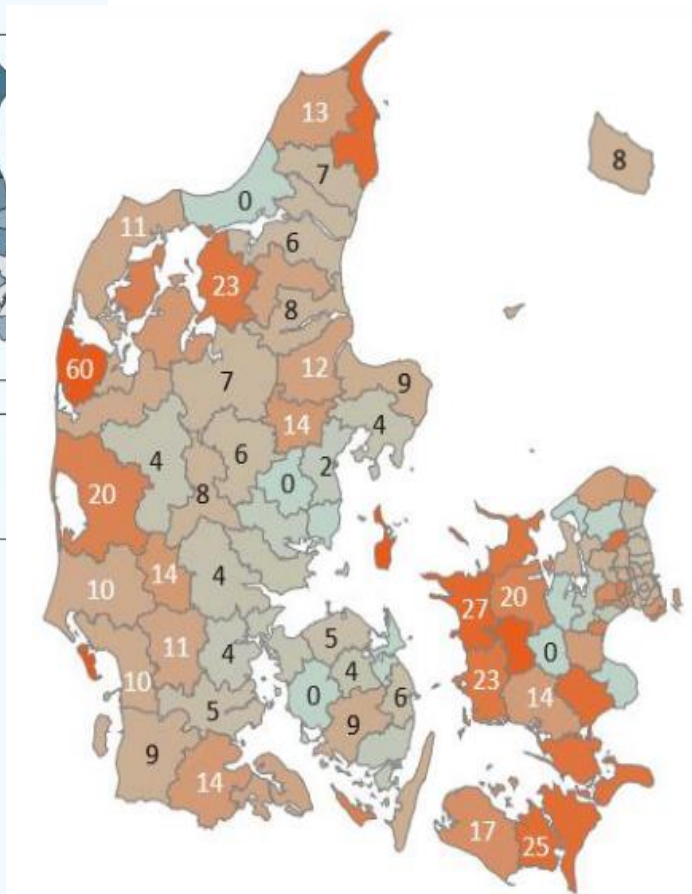
Figur 3.a – Andel 80+ årige, 2023

Figur 3.b – Andel 80+ årige, 2050

2022

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, tabellerneFRKM123 samt FOLKIAM, etatistik, Statistikbanken, tabellerneFRKM123 samt f

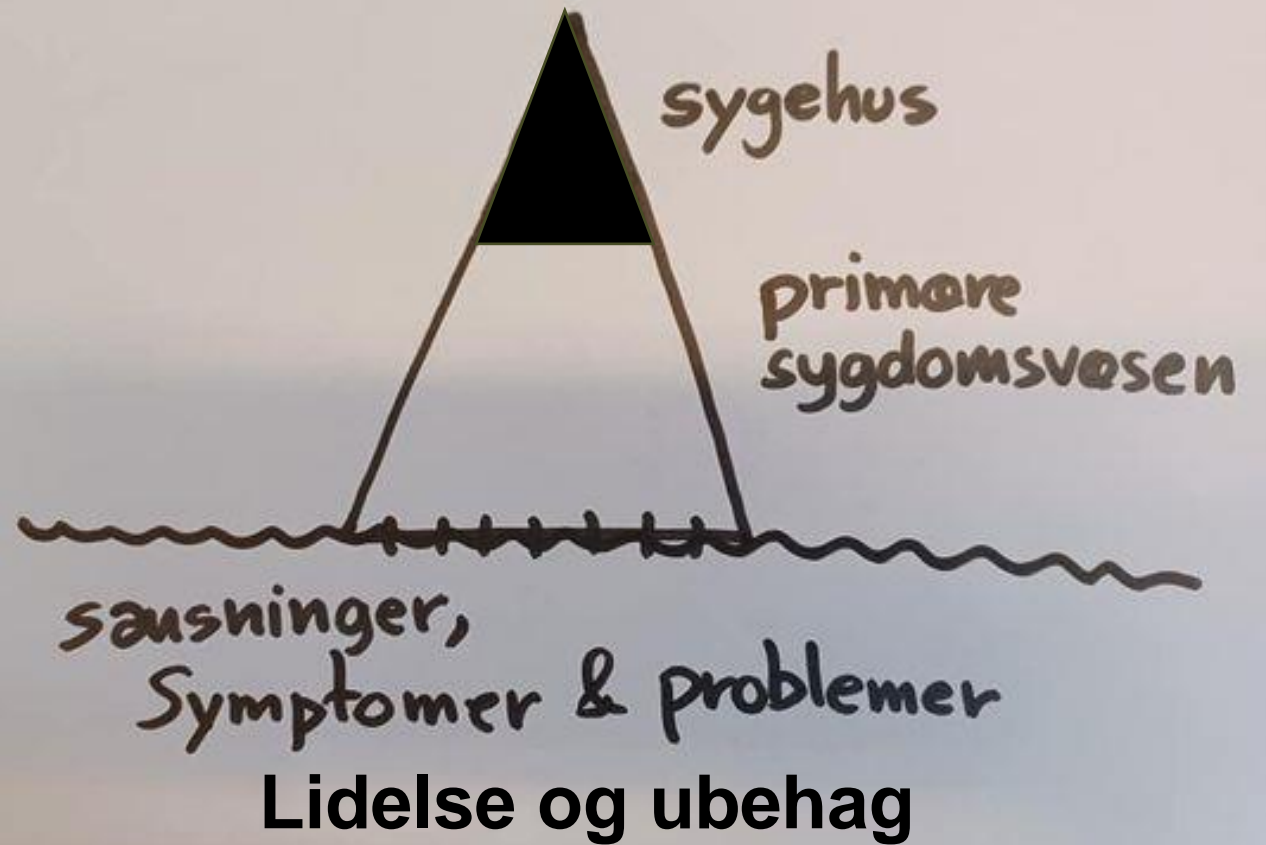
Andel læger på 65+ år

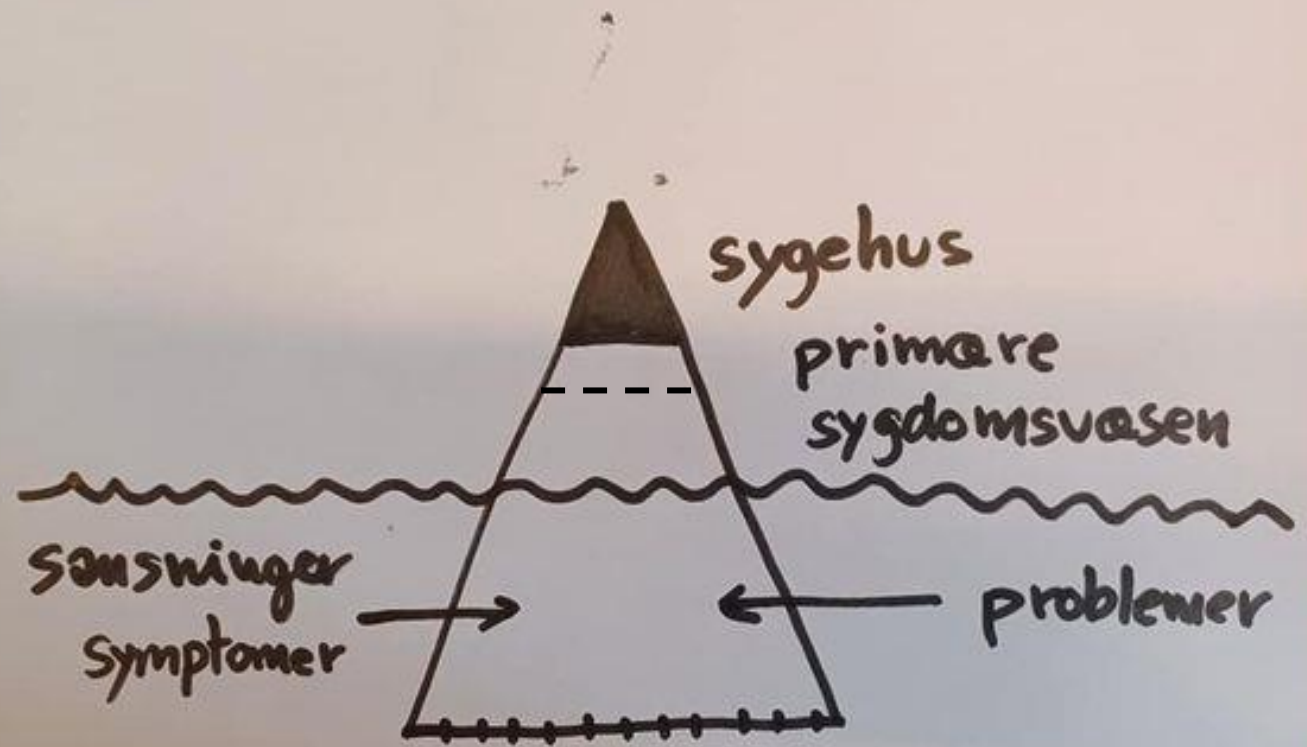
0

Selvdeklaration – Anders Beich, praktiserende læge

- 6 årsværker forsket i "forebyggelse af sygdom i sundhedsvæsenet" – de opmuntrende resultater mangler – tilbud bruges af de sundeste?
- Knap 16 år i almen praksis på Nørrebro Kbh – under gentrificering
- 16 måneder i Nysted Lægehus: ulighed i sundhed og ulighed i sundhedsvæsen - Jeg troede faktisk jeg forstod det
- Jeg er nu blevet læge for mange syge – ganske komplekse patienter - relevant for en læge med 13 års bred generalistuddannelse
- Fagligt spændende og stimulerende når hvert ekstra minut brugt på patienten gør nytte.
- LVS – bestyrelse, Styregruppen Vælg Klogt, Deep End Denmark

Lidelse og ubehag

Studie: Næsten hver femte oplever lyden af andres vejrtrækning som ulidelig

Nye lidelser bliver til sygdomme

Misofoni

A photograph of a man in a black t-shirt and dark pants lying on a dark brown sofa in a living room. He is looking towards the right. The room is decorated with several large green plants, including a palm tree on the left and a large leafy plant on the right. A window with sheer curtains is visible in the background, letting in soft light. The overall atmosphere is calm and domestic.

Manu Sareen: »Vi står med en hel masse mænd i de ældre generationer, som desværre har utrolig svært ved at tale om det svære«

Foto: Jesper Houborg

DEBAT 19. NOV. 2023 KL. 16.01

JESPER LINDSTRØM JØRGENSEN
Journalist

Vi kalder den gerne for 'panikalderen' eller 'midtlivskrisen', men mænds overgangsalder er lige så reel som kvinders og fortjener derfor den samme respekt.

Hvem er vi læge for?

→ Nysted lægehus

→ 61% over 50 (ca 28% i landsgennemsnit)

→ 40% over 60 (ca 22%)

→ 12,5% under 16 (ca 24%)

→ >10,0 % med diabetes (4,8% landsgennemsnit)

→ > 5,8% med KOL (2,2% landsgennemsnit)

→ +125% (ift region Sj) DDD antineoplastisk medicin

REPORTAGE Læsetid: 17 min.

En taxa fyldt med læger skal bekæmpe uligheden i sundhed

Der er brug for store og strukturelle tiltag, hvis den geografiske ulighed i sundhed skal blive mindre. I mellemtiden kører en taxa hver dag med læger fra København til Nysted på Lolland – for i de dele af Danmark, hvor folk er mest syge, er der også færrest læger

DEL ARTIKEL

Hvordan kan det lade sig gøre i Nysted?

- **Mindst** 20 min per patient ved alm tid
- 15 min til akutte tider
- Befolkningens lægesøgningstærskel er helt anderledes høj
- De fleste holder på en måde solidarisk hus med lægen som en kostbar ressource
- Ventetiden er nogle gange flere uger. Akutte tider hver dag
- VI KUNNE SAGTENS BESKÆFTIGE DOBBELT SÅ MANGE LÆGER OG GØRE VORES ARBEJDE MED POPULATIONEN MERE OMHYGGELIGT

”(postnummer) Tid Samme Dag” – søgte ny speciallæge

→ Vi er en ung, udviklende og moderne klinik. Vi åbnede d. 1. maj 2021 med 0 patienter og 1 ansat. Nu er vi 2 speciallæger, 2 uddannelseslæger, 10 ansatte, stigende antal patienter og udvider d. 1. april med endnu en kapacitet. Skal du med på rejsen? .....

→ **Patienterne består af børnefamilier, unge, få ældre og en del engelsk talende**

→ Noget for dig?

→ .....

→ Ringer du til os inden kl. 9 vil vi tilbyde en tid til konsultation samme dag. Du vil blive tilbudt en tid ved læge, sygeplejerske eller lægestuderende.

→ ...målsætning om at yde høj service og høj tilgængelighed. I telefontiden svarer vi 90% af opkaldene med mindre end 5 minutters ventetid. De fleste opkald bearbejdes med mindre end 2 minutters ventetid.

Definer kerneydelsen for lægen i primærsektoren – **VÆLG KLOGT** på den store klinge

- Lad almen praksis have kronisk sygdom, herunder psykiatrisk sygdom, multisygdom og uhensigtsmæssig polyfarmaci som kerneopgave (fordi her betyder kontinuitet og opfølgning rigtig meget, viser forskningen),
- Plejehjemslæger + Hjemmeplejens læger
- Visitation af akut syge med reelt vurderingsbehov
- **Incitamenterne OG licenserne (ydernumrene) skal følge de syge**
- **Befri til gengæld almen praksis for opgaver, som vi har af affektion, eller fordi der ikke er andre at henvende sig til**

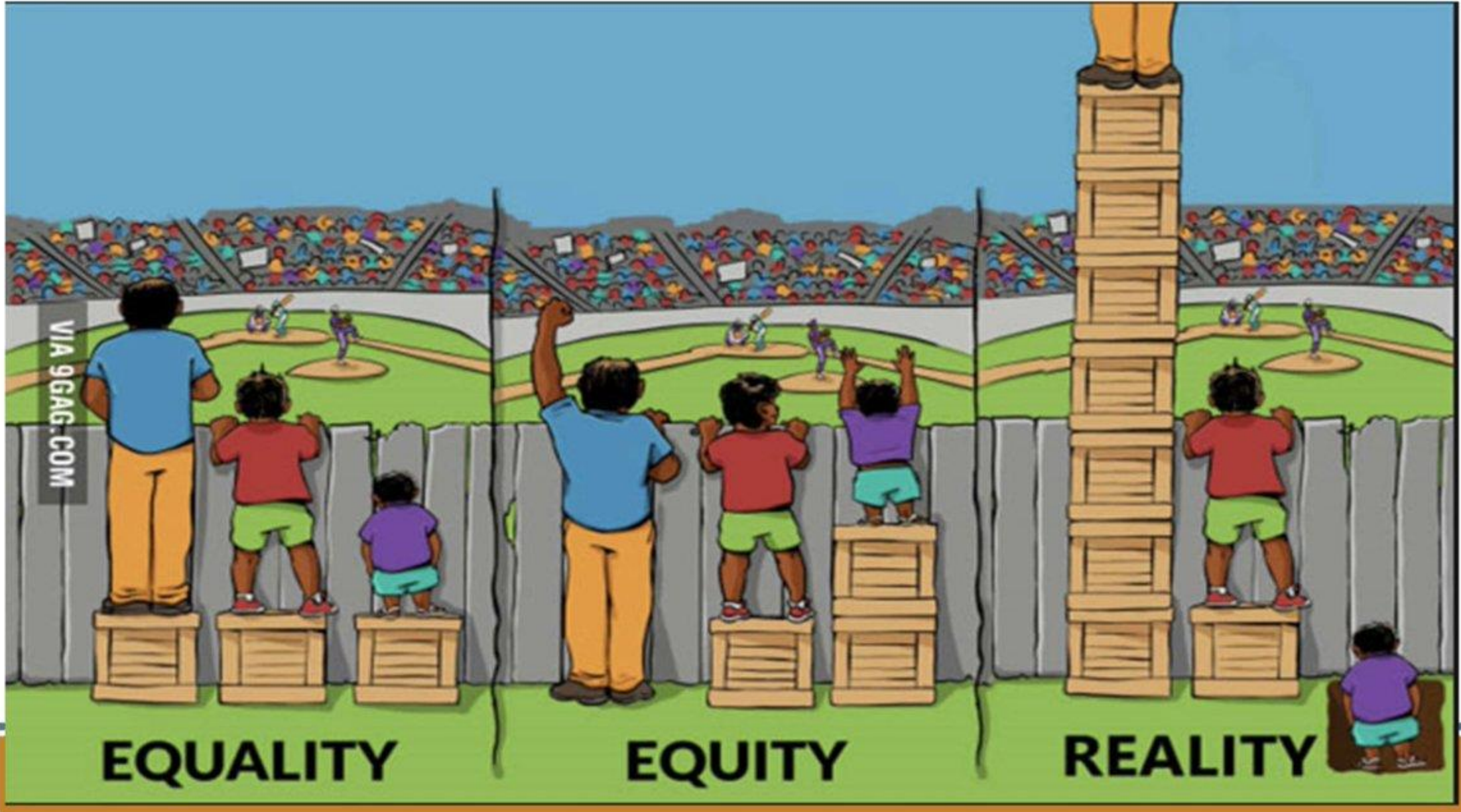

VIA 9GAG.COM

EQUALITY

EQUITY

REALITY

Prioritering i almen praksis opgaver? Evidens?

- Borgere med problemer i **bevægeapparatet eller mentalt** gå til fysioterapi eller psykoterapi
- **Børn og unge i mistrivsel** kunne håndteres rettidigt.
- **Screening af raske?**
- **Stress på arbejdspladsen** (for) lange sygemeldinger fra egen læge.
- **Jobcenter-attester** - regional socialmedicin.
- **De fleste andre lægeerklæringer** – erstattes af tro og love-erklæringer?
- **Alt vedrørende udlevering og håndtering af medicin** kunne foregå på apotek
- **Sundhedsforsikringer er støj hos egen læge** – forsikringssselskabet kunne selv varetage deres kommercielle forretninger fuldt og helt.

Gør viden tilgængelig

Udøv populationsomsorg – Prioriteret tid

- Almen praksis skal have let adgang til ekspertisen på hospitalet (Udbygge hotline (videokonference) – **flyt viden, ikke patienten**)
- **Kontakt** til og fra hjemmesygeplejen udbygges
- **Datadeling** på tværs med patientens ”brede” samtykke og transparens
- Vi skal kunne rykke **ud til borgeren** når det er nødvendigt
- Tid til **populationsomsorg** (opsøgende aktivitet) for de syge
- Tid til oprydning i **polyfarmaci** (store potentialer)
- Tid til patienter med **psykisk sygdom** (og deres comorbiditet)
- Tid til (forberedelse af) **palliative forløb**

Hvordan kan civilsamfundet og sundhedsvæsenet samarbejde om at mindske social ulighed i sundhed?

Erfaringer fra Mødrehjælpens partnerskab med Region Syddanmark

Ninna Thomsen
Direktør i Mødrehjælpen

Familiers trivsel er kompleks

En god start

Geografisk udsathed eller manglende netværk

Usikkerhed i forælderrollen og frygt for at blive stemplet som dårlige forældre

Særlige problemstillinger

Udfordringer i uddannelse og beskæftigelse

Børns sygdom eller særlige behov

Forældres fysiske eller psykiske sygdom

Kriser i nære relationer og parforholdet

Udfordret økonomi

Uligheden starter i mors mave

- **Ophobning af sundhedsproblemer:** Børn hvis forældre har en kort uddannelse, ikke er i arbejde, ikke bor sammen og/eller børn af indvandrere/efterkommere har en ophobning af sundhedsproblemer.
- **Flere og længere indlæggelser:** Børn i udsatte familier er oftere indlagt og har længere indlæggelser end børn i ikke udsatte familier
- **Det mentale helbred:** Der er sammenhæng mellem mors mentale helbredsproblemer og en forøget risiko for udsathed hos barnet – særligt for unge i alderen 16-19 år.

Hvorfor lave et partnerskab med civilsamfundet?

- Nedbringe ulighed i sundhed
- Styrket fokus på helhedsorienteret hjælp
- Mulighed for at koble sundhed, socialfaglighed og frivillighed
- Bedre hjælp til familier på kanten

Grundelementer i partnerskab

Spør 1: Individuel rådgivning	Spør 2: Specialiserede forløb	Spør 3: Netværksaktiviteter
<ul style="list-style-type: none"> • Åben tværfaglig rådgivning ved socialrådgiver med mulighed for anonymitet • Rådgivning om fx skilsmisse, barnets trivsel, bolig, økonomi samt uddannelse og beskæftigelse • Tidlig opsporing af sårbare familier • Brobygning til relevante kommunale og frivillige tilbud	<ul style="list-style-type: none"> • Individuel rådgivning ved socialrådgiver • Gruppebaseret rådgivning ved socialrådgiver og jordemoder • Erfaringsudveksling og etablering af netværk med andre gravide og mødre • Styrkede forældre- og handlekompetencer	<p>Netværksskabende aktiviteter eks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Babycafé • Natur & Familie • Måltidet • Historieklub • Tons og tummel • Spil Op <p>Oplevelsesaktiviteter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Endagsture • sommerlejr <p>Hjælpeaktiviteter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Babypakker • Den rullende kagemand • julehjælp

Pilotfasen – 228 brugere på 9 mdr.

- Der er iværksat åben individuel rådgivning i tilknytning til alle 5 fødesteder i Region Syd, ligesom der tilbydes gruppeforløb i Vejle, Aabenraa og Esbjerg. Ligesom der er tiltagende sparring mellem socialrådgiverne med det sundhedsfaglige personale.
- Det styrkede tværfaglige samarbejde og den lokale forankring gør at:
  - Vi hjælper familien med afsæt i deres udfordringer. 37% har 9. eller 10. klasse som højeste uddannelse, 43% er i ordinær beskæftigelse, 29% får kontanthjælp, førtidspension, ressourceydelse eller uddannelseshjælp.
  - Vi når familier, der er systemangste
  - Vi får fædrene med
  - Vi får løst komplekse problemer hurtigere og vi skaber en god overgang fra jordemoder til sundhedsplejerske
  - Vi minimerer følgeudgifter i det almene regi, akutte henvendelser i fødemodtagelse på social indikation samt ekstra jordemoderkonsultationer

→ Potentiale for at hjælpe mange flere familier og mindske uligheden i sundhed allerede fra mors mave

Ingen børnefamilier skal stå alene

Alliencens resultater og seks anbefalinger til mere social lighed i sundhed

V/Jesper Fisker, adm. direktør i Kræftens Bekæmpelse

Afslutningskonference i Alliancen mod Social Ulighed i Sundhed 10. januar 2024

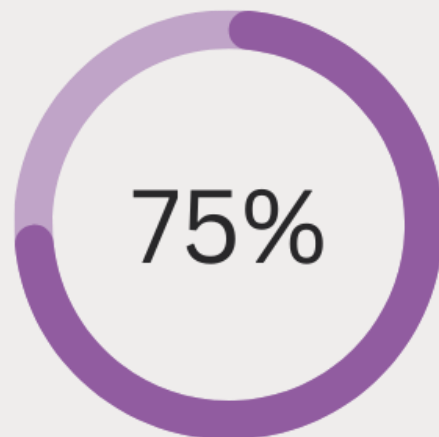
**Alliencen mod
Social Ulighed
i Sundhed**

107 partnere er samlet i alliancen

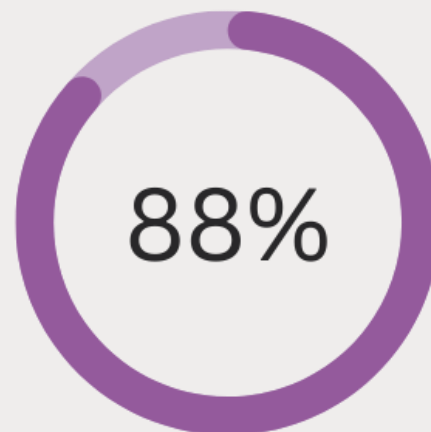
Blandt partnerne er der en bred repræsentation på tværs af brancher, fagområder og landsdele

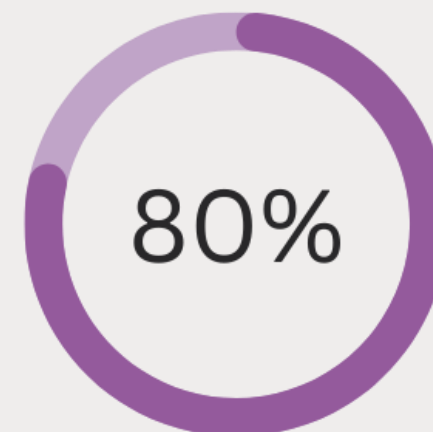
Alliancen har opfyldt målsætninger

har udvalgt fokusområder og sat mål for arbejdet med social ulighed i sundhed

har i perioden arbejdet på konkrete projekter eller initiativer til at mindske uligheden

vurderer, at deres initiativer indenfor fem år vil bidrage til at mindske social ulighed i sundhed

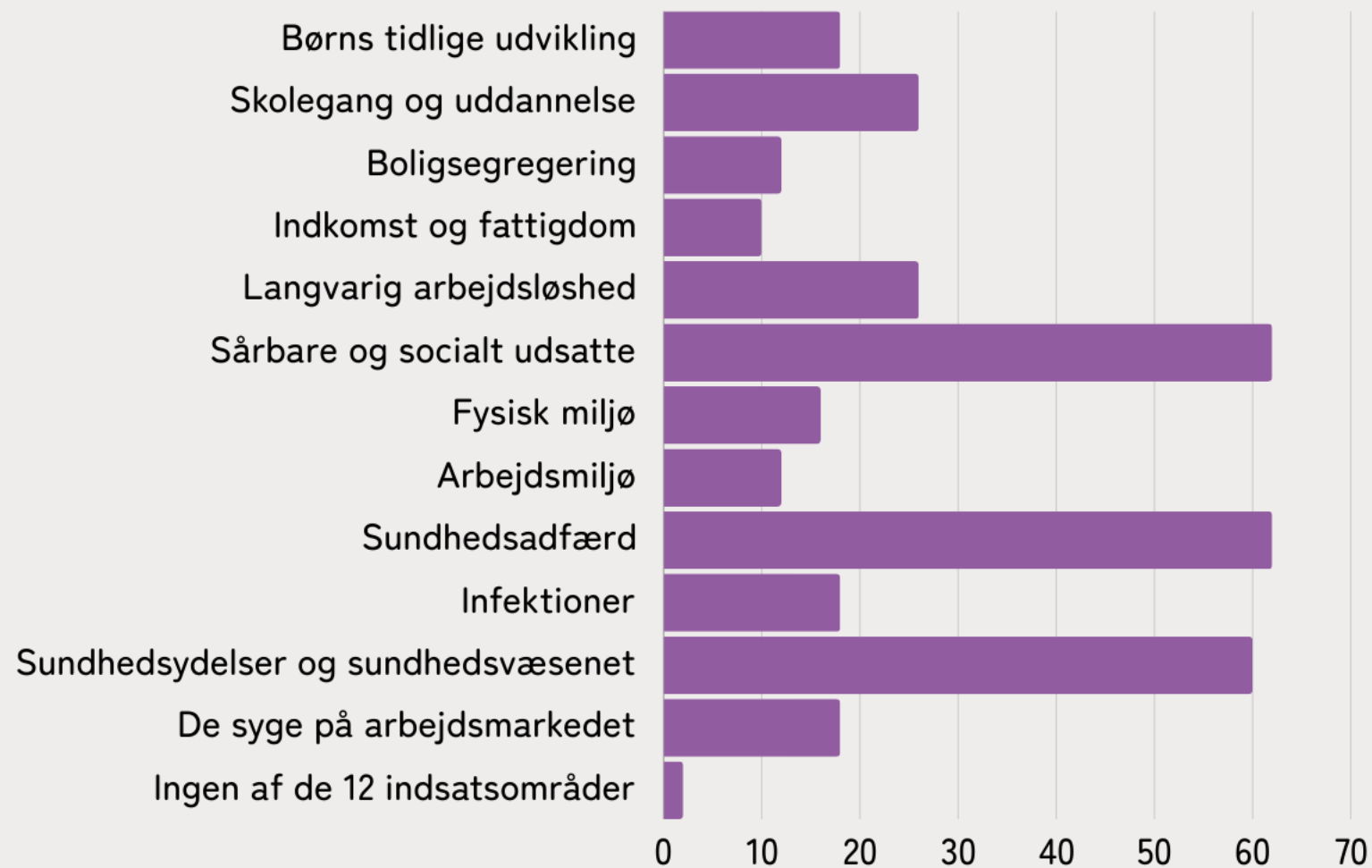

“Allerede efter jeg begyndte at komme én gang om ugen, kan jeg mærke forskel i mit liv. Jeg har mange udfordringer i min hverdag [...] men træningen har givet mig meget overskud til at klare alting”

I alliancen har vi arbejdet på mere end 210 initiativer til at mindske social ulighed i sundhed

98 % partnere
arbejder med
Sundheds-
styrelsens
indsatsområder

72 % af partnerne
har siden 2020 indgået nye samarbejder for
at mindske social ulighed i sundhed

Seks skridt til mere lighed i sundhed

1

Fokuser på forebyggelse – både ved strukturelle individrettede indsatser

2

Målret og tilpas sundhedsindsatser til den enkelte borgers behov, og tag udgangspunkt i den lokale population

3

Styrk fællesskaber og samspillet mellem det offentlige og civilsamfundet

4

Arbejd med at fremme sundhed og lighed indenfor og på tværs af sektorområder, og gør en forskel fra egen position

5

Styrk og udbred viden om virksomme indsatser, metoder og redskaber

6

Prioriter investeringer i forebyggende indsatser til børn og unge

1

Fokuser på forebyggelse – både ved strukturelle og individrettede indsatser

- Sæt aldersgrænsen for al salg af alkohol op til 18 år
- Skru markant op for afgifterne på tobak og nikotinprodukter
- Giv bedre muligheder for at få sund mad

2

Målret og tilpas sundhedsindsatser til den enkelte borgers behov, og tag udgangspunkt i den lokale population

- Sundhedsvæsenet skal systematisk kunne differentiere ydelser
- Sundhedsydelser skal tilrettelægges efter de lokale sundhedsfaglige udfordringer
- Borgere, der kan selv, bør i højere grad varetage dele af deres egen behandling, så flere ressourcer gives til borgere i sårbare eller udsatte positioner, for eksempel borgere med psykisk sygdom

3

Styrk fællesskaber og samspillet mellem det offentlige og civilsamfundet

- Civilsamfundet skal være en del af løsningen, for eksempel ved hverdagsfællesskaber og i mødet med velfærdsinstitutioner
- Systematiser samspillet mellem civilsamfund og det offentlige nationalt, regionalt, kommunalt og lokalt
- Invester i de sunde fællesskaber

4

Arbejd med at fremme sundhed og lighed indenfor og på tværs af sektorområder, og gør en forskel fra egen position

- Alle skal have sundhed og lighed top of mind
  - For eksempel på områder vedrørende arbejdsmiljø og byplanlægning
- Der skal investeres i effektive og helhedsorienterede løsninger, der retter sig mod borgeres samlede behov og livssituationer

A photograph showing three women in conversation. One woman in the center is wearing a blue and white plaid shirt and is gesturing with her hand. The woman to her right is wearing a white blazer and glasses. The woman to her left is partially visible, wearing a white lab coat. They are all smiling and appear to be in a professional or academic setting.

5

Styrk og udbred viden om virksomme indsatser, metoder og redskaber

- Der skal gennemføres forskning, der kan skabe viden om, hvilke indsatser, metoder og redskaber, der batter, når det kommer til at mindske social ulighed i sundhed
  - For eksempel forskning i psykiske sygdomme, hvordan de opstår, og hvordan de behandles og mestres
  - For eksempel forskning i, hvordan social ulighed i risikofaktorer for sygdom kan mindskes

6

Prioriter investeringer i forebyggende indsatser til børn og unge

- Styrk differentierede indsatser i svangreomsorgen og sundhedsplejen
- Styrk indsatser i forhold til praktikforløb og højt skolefravær
- Sikr ressourcer, kompetencer og kvalitet tilpasset børnenes behov i daginstitutioner og skoler i udsatte områder
- Øg deltagelsesmuligheder i fritidslivet

Arbejdet mod social ulighed i sundhed fortsætter

95%

partnere planlægger
at have social ulighed
i sundhed som et
fokusområde efter
2023